

آسیب شناسی دینی

محمد اسفندیاری

www.ketab.ir

اسفندیاری، محمد، ۱۳۳۸، آسیب‌شناسی دینی، تهران، کویر، ۱۳۹۵.

ISBN: 978-964-214-130-2

۴۱۵ ص. ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م. فیبا.

کتابنامه: ص. ۴۱۵-۳۸۳؛ همچنین به صورت زیرنویس.

اسلام - بررسی و شناخت. اسلام - جنبه‌های جامعه‌شناختی.

۲۹۷

BP۱۱/ف۵۱۵

شماره کتابشناسی ملی: ۴۱۹۱۹۶۲

www.ketab.ir

آسیب شناسی ذهن

محمد اسفندیاری

● طراح جلد: سعید زاشکانی ● لیتوگرافی و چاپ: غزال ● صحافی: صحافی کیمیا

● شمارگان: ۷۵۰ ● چاپ اول: ۱۳۹۵ ● قیمت: ۱۰۰۰/۰۰۰ تومان

شابک: ISBN: 978-964-214-130-2

Email: kavirbook@gmail.com

● نشانی: تهران، کریم خان زند، ابتدای قائم مقام، کوی یکم، شماره ۲۰، ساختمان کویر

● کد پستی ۱۵۸۵۹۱۴۹۱۳ ● تلفن ۸۸۳۰۱۹۹۲-۹ و ۸۸۳۴۲۶۹۸ ● نمابر: ۸۸۳۴۲۶۹۷

● تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزئاً،

به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی،

بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است

فهرست اجمالی

۱۱	مقدمه
۱۳	جمود
۴۳	جمود
۸۱	تعصب و آزادگی
۹۹	آفت گزاف: درنگی در پدیده سلور
۱۲۹	دین عامیانه
۱۴۱	دینداری در دنیای مدرن
۱۵۲	ماتریالیسم فکری و ماتریالیسم اخلاقی
۱۶۳	اختلاف افکار: روایتی بومی از پلورالیسم
۱۸۹	سوء تبلیغ و تبلیغ سوء
۲۰۳	بزرگی در خطر کردن است
۲۱۵	قدرت و فساد
۲۴۵	حفظ قدرت یا حفظ ارزشها
۲۵۷	آگاهی چیست؟
۲۶۸	نزاع قدیم و جدید
۲۸۱	تفسیر ارتجاعی دین
۲۹۹	بعد اجتماعی اسلام
۳۲۱	دردمندی
۳۳۸	عقیده حاکمان، عقیده حاکم
۳۵۴	نقد مشهورات
۳۸۳	منابع

فهرست تفصیلی

۱۱	مقدمه
۱۳	خمود
۱۳	درآمد
۱۴	تعریف
۱۶	اعتراض سیاسی و اجتماعی، نشانه خمود
۲۸	تصوف و خمود
۳۰	اسلام، نوشداروی خمود
۳۴	علل ابتلا به خمود
۳۷	چه باید کرد؟
۳۹	چه نباید کرد؟
۴۳	جمود
۴۳	درآمد
۴۴	خوارج، نخستین گروه متحجر در جهان اسلام
۵۰	رفتن خوارج و ماندن مارقین و مارقیکری
۵۲	سبقت از دین، بیماری مارقیکری
۶۰	اخباریها، واپسین گروه متحجر در جهان تشیع
۶۶	تفاوتهای اخباریها و مجتهدان
۶۹	نمونه‌هایی از تحجر فکری اخباریها
۷۲	پیدایی و پیشینه اخباریکری
۷۶	رفتن اخباریها و ماندن اخباریکری
۸۱	تعصب و آزادگی
۸۲	تعصب
۸۴	آزادگی
۸۷	ویژگیهای متعصبین
۹۰	اسلام، یادزهر تعصب
۹۹	آفت گزاف: درنگی در پدیده غلو
۹۹	درآمد
۹۹	معناشناسی غلو
۱۰۰	دامنه مفهوم غلو

۱۰۱	قرآن و غلو
۱۰۲	اهل بیت (ع) و غلو
۱۰۳	غلو درباره پیامبر (ص)
۱۰۴	غلو درباره اهل بیت (ع)
۱۰۹	غلو درباره دیگران
۱۱۱	دستاویز غالبان برای غلو در فضایل
۱۱۶	غلو در فضایل
۱۲۱	غلو در مفاهیم
۱۲۶	شخصیت‌گرایی، نام دیگر غلو
۱۲۹	دین‌آمیزی
۱۲۹	درآمد
۱۳۲	ویژگی‌های دین‌آمیزی
۱۳۷	دستاویزهای دین‌آمیزی
۱۴۱	دینداری در دین‌آمیزی
۱۴۱	درآمد
۱۴۲	سبک زندگی
۱۴۵	تشبیه به غیر
۱۴۹	آنچه باید و نباید
۱۵۲	ماتریالیسم فکری و ماتریالیسم اخلاقی
۱۵۲	درآمد
۱۵۲	گونه‌های ماتریالیسم
۱۵۵	گونه‌های ماتریالیسم اخلاقی
۱۵۸	پیامد ماتریالیسم اخلاقی
۱۶۳	اختلاف افکار: روایتی بومی از پلورالیسم
۱۶۳	اختلاف انسانها، اقتضای انسانیت
۱۷۰	اختلاف انسانها، سنت خداوند
۱۷۶	علل اختلاف افکار
۱۷۶	۱. تفاوت دانش (اختلاف متبع)
۱۷۷	۲. تفاوت منش
۱۸۰	۳. تفاوت محیط
۱۸۲	لوازم اختلاف افکار
۱۸۲	۱. به رسمیت شناختن دگراندیشان
۱۸۳	۲. هم‌اندیشی
۱۸۵	۳. نفی تعصب

۱۸۹	سوء تبلیغ و تبلیغ سوء
۱۸۹	درآمد
۱۹۰	تبلیغ سوء
۱۹۲	سوء تبلیغ
۱۹۶	هشدارهای دین
۱۹۸	مصادقهای سوء تبلیغ
۲۰۰	سوء تفسیر از تبلیغ
۲۰۳	بزرگی و خطر کردن است
۲۰۳	خطر کردن و بزرگی
۲۰۵	رویداد از بزرگی
۲۰۹	شجاعت
۲۱۵	قدرت و فساد
۲۱۵	درآمد
۲۱۶	رابطه قدرت و فساد
۲۱۷	آنچه گفته اند
۲۲۰	دلایل فسادآور بودن قدرت
۲۲۶	چگونگی فسادآور شدن قدرت
۲۲۹	واگذاری قدرت به صالحان
۲۳۲	هدف سازی قدرت
۲۳۴	نظر مخالفان
۲۳۷	راه جلوگیری از فساد قدرت
۲۴۵	حفظ قدرت یا حفظ ارزشها
۲۴۵	دوراهی قدرت و ارزش
۲۴۷	راه همگانی
۲۵۰	راه امام علی (ع)
۲۵۷	آگاهی چیست؟
۲۵۷	درآمد
۲۵۸	اختلاف شناسی، معیار آگاهی
۲۶۶	اختلاف شناسی تاریخی و عصری
۲۶۸	نزاع قدیم و جدید
۲۶۸	درآمد
۲۶۹	سنتگرایی
۲۷۶	نوگرایی
۲۷۹	مغالطه زمانگرایی

۲۸۱	تفسیر ارتجاعی دین
۲۸۲	گزارش
۲۸۶	مرور
۲۸۸	نقد
۲۹۹	بعد اجتماعی اسلام
۲۹۹	دین، آیین اجتماعی
۳۰۱	اسلام، دین اجتماعی
۳۰۶	رابط و وظائف انسان
۳۱۰	عزالت، قاعده یا استثنا؟
۳۱۳	تصویر از اسلام اجتماعی و اجتماع اسلامی
۳۱۶	اعراض عالمان از بعد اجتماعی اسلام
۳۲۱	دردمندی
۳۲۱	درآمد
۳۲۲	تعریف
۳۲۳	شرطها
۳۲۵	بی‌اعتنایی
۳۳۰	آموزشهای اسلام
۳۳۲	سرود دردمندی
۳۳۸	عقیده حاکمان، عقیده حاکم
۳۳۸	درآمد
۳۳۹	سرسپردگی به قدرت
۳۴۴	دعوت به سرسپردگی
۳۴۶	سرسپردگی مردم شام
۳۴۷	علت سرسپردگی به قدرت
۳۴۹	تقرب به قدرت
۳۵۱	هشدارهای کنفوسیوس و یعقوبی
۳۵۴	نقد مشهورات
۳۵۴	اعتماد به مشهورات
۳۵۴	بی‌اعتمادی به مشهورات
۳۵۷	روش صالحی نجف‌آبادی
۳۵۸	نقد برخی مشهورات
۳۶۳	منابع

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

هر پدیده‌ای در معرض آسیب‌هایی پیدا و پنهان است که هویت و کیان آن را تهدید می‌کند. دین، که پدیده‌ای آسمانی است، و جامعه دینی، که عهده‌دار پیوند آسمان و زمین است، از این قاعده بیرون نیست. آسیب‌شناسی دینی عهده‌دار مطالعه باورها و رفتارهای نادرست دینی است. چنین کاری در گذشته نیز معمول بود، اما با پیدایی این عنوان علمی و تشخیص یافتنش، اجبالی بیشتر بر آن شد. در میان آثار گذشتگان، تلبیس ابلیس ابن جوزی (م ۵۹۷)، دقیقاً در همین موضوع می‌گنجد و از مهمترین کتابهایی است که آسیب‌اصناف‌دینداران را از نگاه آن عالم متصّلب می‌نمایاند. موضوع آسیب‌شناسی دینی نقد اندیشه و کنش دینداران است و معیارش دین و هدفش اصلاح. اما گاهی تشخیص آسیب و نقد آن قابل مناقشه است. غزالی پیش از ابن جوزی در نظر داشت کتابی با عنوان تلبیس ابلیس بنویسد، اما اجل مهلتش نداد، اما اگر موفق می‌شد، بنا بر دیدگاهش در احیاء علوم الدین، بر آسیب‌های فقه و فقه‌پروهان انگشت نقد می‌گذاشت و فقیهان را به درس‌آموزی از صوفیان فرامی‌خواند. ولی ابن جوزی که این عنوان را از غزالی گرفت و چنان کتابی نوشت، تصوّف‌پیشگان را به نقد کشید و به غزالی اعتراض کرد که فقه را به تصوّف ارزان فروخته است. بنابراین آسیب‌شناسیها متفاوت است و بسته به دیدگاه هر فرد، چیزی آسیب است و چیزی نه، و چیزی آسیب‌سهمگین است و چیزی نه.

اما برای آسیب‌زدایی هیچ راهی کوتاه‌تر و مطمئن‌تر از گردن نهادن به حکومت عقل نیست. دین سالم در عقل سالم و جامعه عقلانی است. فرد یا جامعه‌ای که عقلانی نباشد، دینی هم نیست و دین را هم تباه می‌سازد: یا آن را داروی خواب می‌کند و یا شوکران مرگ. اینکه پیامبر خدا - ص - می‌فرمود «لَا دِينَ لِمَنْ لَا عَقْلَ لَهُ»، منظور نه فرد دیوانه، بلکه کسی است که عقلگرا نیست. آنکه می‌خواهد دین را جایگزین حل کند، دین را هم از دست می‌دهد. دین نه برای بستن باب عقل آمده است، و نه برای باز شدن از عقل. هدف از برانگیختن پیامبران، برانگیختن عقل انسانهاست. عقل، دین، رونی و حجت باطنی است، و دین نیز عقل بیرونی و حجت ظاهری. دینداری، وابسته به عقلگرایی است و آسیب‌زدایی دینی نیز منوط به آن.

در اهمیت آسیب‌شناسی دینی همین بس که اگر نادیده گرفته شود، خود دین به عنوان آسیب شناخته می‌شود. شناخت آسیبها و زدودن آنها نه از سر سست ایمانی، بلکه از سیرت علم و دینی است. اما مشکل اینجا است که بعضی از عوام و عوامزادگان، پیرایه‌هایی به دین بسته‌اند عین دین می‌پندارند و آسیب‌شناسی دینی را بر نمی‌تابند.

چاپ سوم این کتاب (۱۳۹۴)، مانند چاپ اول، از نو ویرایش شد و ویراست سوم به شمار می‌آید. همچنین ضمن افزودن مباحث جدید به آن، دو کتاب دیگر نویسنده با عنوان بعد اجتماعی اسلام و خمود و جمود، هدف مطالب تکراری آن، در اینجا آورده شده است. اکنون آسیب‌شناسی دینی، با این دو ضمیمه و اضافات، کتابی جدید در شمار می‌آید و یادگاری است از تلاشهایی در بیست سال گذشته. والحمد لله اولاً و آخراً.

بنده خدا

محمد اسفندیاری

۱۳۷۴-۱۳۹۴